

vampir alakja ismeretes. A bolgárban *vaper* vagy *lepir*, a csehben *upir*, a lengyelben *upiór*, a kárpát-ukránok pedig *opirinek* vagy *upirinek* mondják. Érdekes, hogy a románba a vampír szó aránylag későn a 18. század végén, a 19. század elején francia közvetítéssel jutott, ugyanis erre a fogalomra már jóval korábban több szó állt rendelkezésre, elsősorban a *strigoi* és a *striga* szavak (Ld. antik *striga!*), továbbá a *moroi*, *vircolac*, *naluca*, *priculici*, *duh*, *stafie*, stb.

Ezzel szemben a magyar hiedelemvilágban nyoma sincs a sírjából visszajáró és élő emberek vérével táplálkozó vampír fogalmának. Már Ipolyi Arnold felhívta a figyelmet az 1854-ben megjelent Magyar Mythologia c. könyvében, hogy „A vampyrnak valamint alakját úgy nevét sem ismerem népünknel”. De ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a „halál után kísértő, vezeklő vagy bosszuló lényekről hit... Európa délkeletén a törökök, oláhok és déli szlávoknál is terjedt néphitre figyelmeztet”.

Mégis a 18. század első felében az európai publicisztika Magyarországhoz kapcsolta a hiedelmet, mert a legtöbb híres vampírügy a közigazgatásilag a magyar koronához vagy közvetlenül a bécsi udvarhoz tartozó, nem magyar anyanyelvű peremterületeken bukkant fel, különösen a délszláv lakosságú Délvidéken, és a jelentős román népességgel rendelkező Erdélyben, ahol a népi hiedelemvilág mellett élt a kegyetlenségéről hírhedté vált havasalföldi fejedelem, Vlad Tepes (vagy Vlad Dracul) azaz Drakula legendája, akinek alakját a 19. század végén az ír származású Bram Stoker kapcsolta össze a több évszázados vampírhittel.

A hiedelem szerint az, akinek a vérét rendszeresen vampír dézsmálja, s végül a folytonos vérvesztés következtében eltávozik az élők sorából, szintén vampírrá változik. A halála után vampírrá lett ember áldozataiból úgyszintén vampírok lesznek, s ez a pokoli ragály egészen addig folytatódik, amíg el nem pusztítják az így született összes vampírt, a sorozat elindítójával együtt. De ki az, aki ezt a láncreakciót elindítja, azaz hogyan „születik” a vampír? A délszláv hiedelem szerint vampírrá válhat az olyan holttest, amelybe a halál után gonosz lélek, pokolbéli szellem költözik. Vampírrá válhat azonban minden temetetlen vagy nyitott koporsóban fekvő holttest is, ha rosszat jelentő, bajt hozó állat — például fekete macska, fekete kutya, fekete tyúk, holló, varjú — ugrik vagy repül át felette. Ha ezt az állatot sikerül elfogni és megölni, akkor a halottal együtt eltemetve feloldható a varázs. A nyugati szlávok, a brandenburgi szorbok szerint a halott szájába azért kell pénzt (ún. „harapópénzt”) tenni, hogy ne változzanak vampírrá. A román hiedelemvilágban két törvénytelen születésű ember törvénytelen gyermekéből „élő vampír” lesz (vagyis olyan vampír, aki már a halála előtt is vérrrel táplálkozik). De vampírrá válhatnak az öngyilkosok, a kiátkozottak és a hitehagyottak.

Hogyan lehet felismerni a vampírokat? A délszláv és román népi hiedelmek szerint éjjel a temetőben fekete lovat kell átvezetni a sírokon. Ahol a ló megtorpan, s nem akar átugrani, ott a sírban vampír tartózkodik. A vampír létének másik jele az, ha a sír földje besüppedt, mert ez azt jelentette, hogy a vampír elhagyta a sírját. Ezt követően kihantolták a sírokat és megvizsgálták a holttesteket. Ha a testeket épnék találták, a vétagokat hajlíthatónak, a körmököt és a

szőrzetet pedig növényekben lévőnek, akkor a tetemet vampírnak minősítették. Az ismertetőjelekhez sok esetben hozzátartozott az is, hogy a sírban fekvő holttest szája tele volt vérrrel. A bolgárok úgy tudják, hogy van a vampíroknak egy fajtája, amely, ha hat hónapon belül nem találják meg, akkor feltámadhat, vagyis újból igazi élő emberré válhat. Ha egy ilyen újból életre kelt vampír megházasodik és gyermeke születik, akkor ez a gyermek (akinek a neve *vampiridzii*) azzal a képességgel bír, hogy felismeri a vampírokat.

A néphiedelem szerint a vampírok elleni védekezés egyik leghatásosabb eszköze a fokhagyma, ami később minden irodalmi vampírtörténetben szerepelt. A fokhagyma azonban csak a vampír távoltartására volt képes, arra nem, hogy véglegesen meg lehessen szabadulni tőle. A vampírok elleni védekezés egyik fontos elemét a megelőzés jelentette. A román hiedelmek szerint hogy a halott ne változzék vampírrá, a szájába, fülébe, orrába kavicsot, kölest, stb. tesznek, fejébe kilenc kavicsot, a koporsóba pedig puliszakeverő fakanelat. Valahol csipkebokorból készített keresztet tesznek a halott mellére. A vampírok elpusztításának legelterjedtebb és legbiztosabb módja az volt, hogy a nappal öntudatlan vérszívó sírját kibontották és kihegyezett fakarót vertek át a szívére. Egyes helyeken három karót is szúrtak a holttestbe: a szív, a gyomor és a homlok tájékán. Sok esetben az így megölt vampírt még le is fejezték, majd elégették, hamvait pedig szétszórták. Dom Augustin Calmet már említett könyvében több ilyen eset leírása is szerepel. Így például a hajdúnak mondott Paul Arnold történetében ez olvasható: „... amikor temetése után negyven nappal kihantolták (ti. a vampírnak tartott Paul Arnoldot), a testén található jelek azt mutatták, hogy valóságos fővampír fekszik ott. Színe vérvörös volt, haja, körme, szakála újra kinőtt, ereiben csak úgy bugyogott a vér, minden egyes tagjából vér folyt, beborítva a halotti leplet is, amellyel letakarták. A tetem kihantolása a helység hadnagya vagy parancsnoka jelenlétében történt, aki a vampírkérdés alapos ismerőjének bizonyult. Úgy rendelkezett, hogy — amint az már arrafelé szokás — a halott szívébe szúrjanak egy hegyes karót, amit aztán az egész testen keresztüldöftek. A halott Arnold Paul mindeközben olyan velőtrázóan ordított, mintha élt volna. Amikor ezzel végeztek, a halott fejét levágták, s a testét tűzre vetették. A másik négy halottat — amelyeket szintén vampírok emésztettek el annak idején — ugyanígy tették ártalmatlanná, nehogy a végén még másokat is megöljenek”. Dömötör Tekla szerint feltételezhető, hogy a hajdúvárosokban a 18. század elején tovább élt egy délről származó vampírhit. A Tiszántúl északi részén élő hajdúk egy része ugyanis a török elől elmenekült délszlávokból állt, akik a 17. századra teljesen elmagyarosodtak, de hiedelemvilágukban megőrizték a vampírtörténeteket.

A 18. század első felének „klasszikus vampírdivatja” után a 19. század első évtizedeitől — jórészt a romantikus irodalomnak köszönhetően — újjáéledt a borzongató vampírtörténetek iránti érdeklődés. Az első igazi vampírregényt, a mai vampírtörténetek őstípusának tekinthető *The Vampire*-t (A vampír) John Polidori, Byron és Shelley közeli barátja írta 1816-ban, a Genfi tó partján fekvő Villa Diödatiban, ugyanott, ahol Mary Shelley megírta a Frankenstein. 1820-ban a francia Collin de Plancy *Histoire des vampires et des spectres malfaisans* c.

könyvében (A vámpírok és az ártalmas szellemek története) népi vámpír-történeteket dolgozott fel. Ugyanebben az évben Franciaországban Charles Nodier és Cyprien Bérard jelentetett meg egy kétkötetes vámpírregényt, a párizsi Porte-Saint-Martin színház pedig előadta Nodier, Comouche és de Jouffray *Vámpír* c. darabját, E.T.A. Hoffman a vámpírt feleségül vevő Hyppolit gróf történetét, Németországban Marschner vámpír-operát komponált. 1847-ben az angol Thomas Preskett írt *Varney, the Vampire or the Feast of Blood* (Varney, a vámpír, avagy a vértivornya) címmel közel ezeroldalas ponyvaregényt. Az ír származású Joseph Sheridan Le Fanu volt az, aki a rémtörténetekből oly jól ismert kastélyba helyezte a vámpírhistóriát. A legsikeresebbnek és a legtartósabbnak az ugyancsak ír származású Bram Stoker *Drakula* c. regénye bizonyult, amely összekapcsolta a történelmi Drakula és a több évszázados vámpírhít elemeit. Ennek hatására máig is a legtöbb ember szemében a vámpír egyet jelent Drakula gróffal. A 20. században Bram Stoker regénye nyomán számos film készült, a horroszisztikus elemeket hangsúlyozó feldolgozástól kezdve (például T. Browning *Drakula* c. 1931-es filmje) a paródián át (R. Polanski: *Vámpírok bálja*, 1967.) az érzelmesebb megközelítésig (F. Coppola: *Drakula*, 1992.). Úgy tűnik, az emberi természet mindig is kedvelte s kedvelni fogja az irracionális fantazmagóriákat és a borzalmakat.

FONTOSABB IRODALOM

1. Dom Augustin Calmet, *Dissertations sur les apparitions des anges, des démons et des esprits sur les revenans et vampires de Hongrie, de Boheme, de Moravie et de Silésie*, Paris, 1746. (Magyar kiadása: Budapest, 1992.)
2. Yliaster Daleth, *A mágia újjászületése* (Titkos Tanok Sorozat), Édesvíz Kiadó, Budapest, 1992. 227–238. old.
3. Dömötör Tekla, „Egy hajdúsági vámpírper a 18. században”, Világosság, 1975/11.sz.
4. Stephan Hock, *Die Vampirsagen und ihre Verwertung in der deutschen Literatur*, Berlin, 1900.
5. Klaniczay Gábor, „Boszorkányok, vámpírok és felvilágosítók”, In: Uő: *A civilizáció peremén, Kultúrtörténeti tanulmányok*, Magvető, Budapest, 1990. 299–324. old.
6. Köpeczi Béla, „A felvilágosodás egyik botrányköve: a magyarországi és egyéb vámpírok.” In: Uő: *Magyarok és franciák XIV. Lajostól a francia forradalomig*, Bp. 1985.
7. Ráth-Végh István, „Magyar kuriózumok”, Pán Könyvkiadó, Budapest, 1989. 31–61. old.
8. Thallóczy Lajos, „Beiträge zum Vampyr-Glauben der Serben”, Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn, 1887.